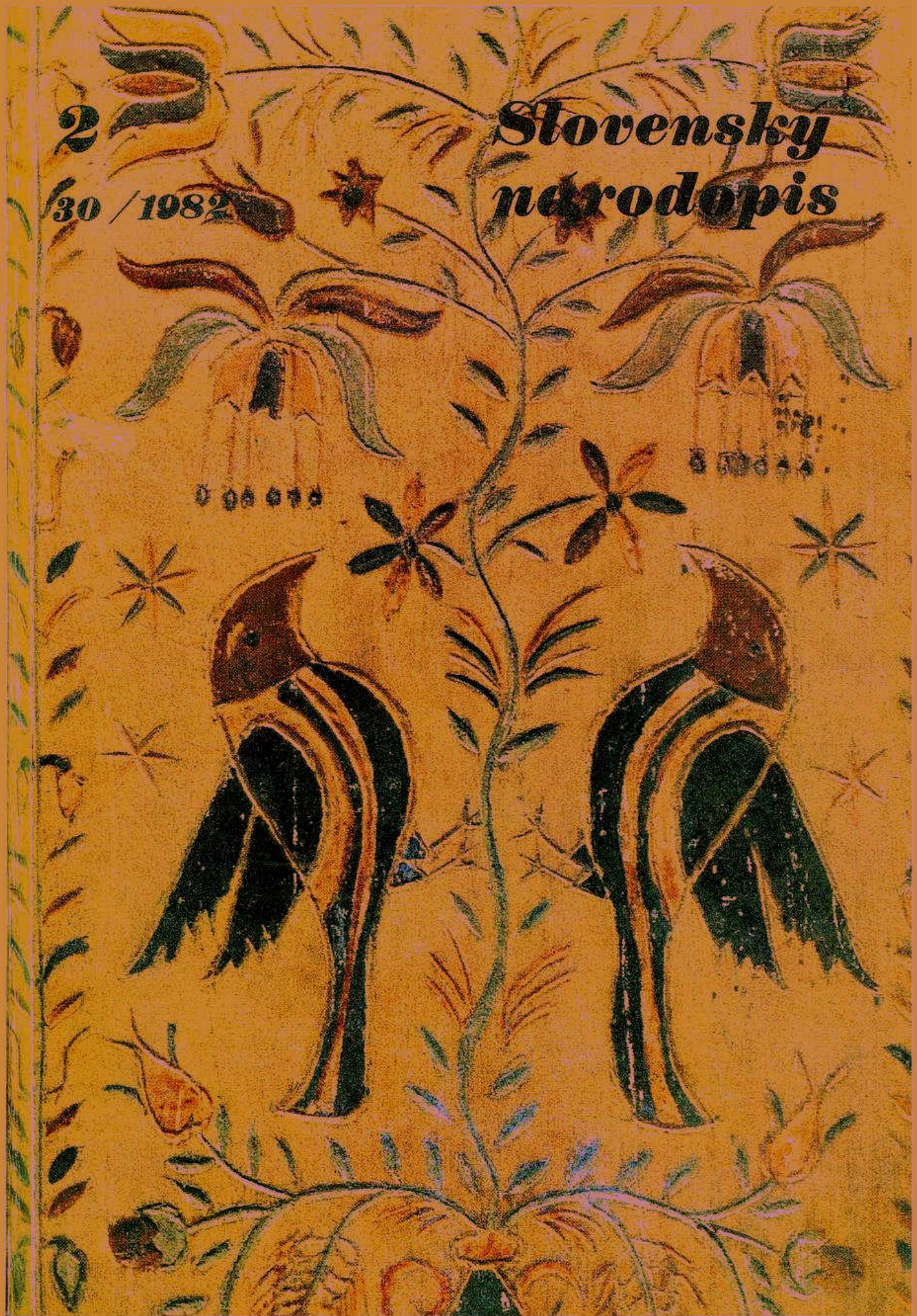

2

30 / 1982

*Slovensky
narodopis*

Na obálke: Piest ako dar z lásky. 1. strana: Detail. 4. strana: Celok. Zo zbierok Slovenského národného múzea v Martine. Foto J. Dérer

HLAVNÁ REDAKTORKA
Božena Filová

VÝKONNÁ REDAKTORKA
Viera Gašparíková

REDAKČNÁ RADA

Ján Botík, Soňa Burlasová, Václav Frolec, Emília Horváthová, Soňa Kovačevičová, Igor Krištek, Milan Leščák, Ján Michálek, Ján Mjartan, Štefan Mruškovič, Viera Nosáľová, Adam Pranda, Antonín Robek

ČASOPIS SLOVENSKEJ AKADEMIE VIED

OBSAH

ŠTÚDIE

Filová, Božena: Úvodom	165
Urbančová, Viera: K 80. narodeninám PhDr. Jána Mjartana, DrSc.	167
Luther, Daniel: K teoretickým východiskám štúdia tradície	177
Jakubíková, Kornélia: Svadobné obyčaje ako výraz zmien rodinných a sociálnych vzťahov	187
Feglová, Viera: Zmeny kolektívnych noriem v súčasnej vianočnej obradovosti	196
Salner, Peter: K teoretickým problémom etnografického výskumu mesta	211
Ratica, Dušan: Etnografické štúdium rodinnej výchovy	219
Sigmundová, Marta: Vybrané problémy etnografického výskumu rodiny	229
Krekovičová, Eva: K metodologickým otázkam výskumu stavu a vývinových tendencií súčasného piesňového repertoáru ľudových vrstiev	245
Hlôšková, Hana: K otázkam štúdia štylizovaného ľudového rozprávačstva	255
Langer, Jiří: Funkcie tradičných vokálnych prejavov pri zbere sena na Orave	269

MATERIÁLY — ROZHLADY

Čukan, Jaroslav: Spôsob života rybár-polskej robotníckej kolónie v minulosti	286
--	-----

Pilátová, Viera: Na margo etnografického výskumu v robotníckej kolónii Trnavských automobilových závodov	301
Podoba, Juraj: Vplyv dedičskoprávných noriem na ľudové obydlie moravsko-slovenského pomedzia	309
Stoličná, Rastislava: Vývinové tendencie stravovacieho systému ľudových vrstiev na Slovensku	327
Danglová, Olga: Estetický vzťah dedinského obyvateľstva k prírode	335
Mann, Arne B.: Magické spôsoby privolávania manželského partnera v období masového vystaňovalectva do zámoria	349
Štibrányiová, Táňa: Úloha morálky pri výbere manželského partnera v obci Veľké Zálužie	356
Profantová, Zuzana: K dejinám kalendárovej literatúry pre ľud na Slovensku v 19. storočí	360
Faltánová, Lubica: Trhy a jarmoky na Slovensku v minulosti a ich miesto v ľudovej kultúre	372
Sopoliga, Miroslav: Národopisná expozícia v prírode vo Svidníku	379
Maráky, Peter: Múzeum dediny juvýchodnej Moravy v Strážnici	384
Apáthyová-Rusnáková, Zora: O činnosti seminára marxistickej metodológie pre mladých vedeckých pracovníkov pri Národopisnom ústave SAV	386
Ratica, Dušan: Seminár Morálka v tradičnom ľudovom prostredí	387

DISKUSIA — GLOSÝ

К дискуссии о терминологических вопросах этнографического исследования семьи

Salner, Peter: Vývoj štruktúry kysuckej rodiny v 20. storočí 390

RECENZIE A REFERÁTY

Zborník Slovenského národného múzea LXXV, Etnografia 22, 1981 (Stanislav Horváth) 397

Autori príspevkov uverejnených v čísle 398

СОДЕРЖАНИЕ

СТАТЬИ

Филова, Божена: Предисловие 165

Урбанцова, Вера: К 80-летию со дня рождения д-ра Яна Мьяртана, доктора наук 167

Лутер, Даниел: К теоретическим исходным положениям изучения традиций 177

Якубикова, Корнелия: Свадебные обычаи как выражение изменения семейных и социальных отношений 187

Феглова, Вера: Изменение коллективных норм в современной рождественской обрядности 196

Салнер, Петер: К теоретическим проблемам этнографического исследования города 211

Ратица, Душан: Этнографическое изучение семейного воспитания 219

Сигмундова, Марта: Избранные проблемы этнографического исследования семьи 229

Крековичова, Ева: К методологическим вопросам исследования состояния и тенденций развития в современном песенном репертуаре народных масс 245

Глошкова, Гана: К вопросам изучения стилизованного народного рассказывания 255

Лангер, Иржи: Функции традиционных вокальных проявлений при уборке сена на Ораве 269

МАТЕРИАЛЫ — ОБЗОРЫ

Чукан, Ярослав: Образ жизни в рибарпольской рабочей колонии в прошлом 286

Пилатова, Вера: По поводу этнографических исследований в рабочей ко-

лонии Трнавского автомобильного завода 301

Подоба, Юрай: Влияние наследственно-правовых норм на народное жилище на моравско-словацкой границе 309

Столична, Растислава: Тенденции развития системы питания народных слоев в Словакии 327

Данглова, Ольга: Эстетическое отношение сельского населения к природе 335

Мани, Арне Б.: Магические способы призвания супруга в период массовой эмиграции за океан 349

Штибраниова, Татьяна: Роль морали при выборе партнера в браке в деревне Вельке-Залужье 356

Профантова, Зузана: К истории календарной литературы для народа в Словакии в 19-м веке 360

Фалтянова, Любича: Рынки и ярмарки в Словакии и их место в народной культуре в прошлом 372

Сополига, Мирослав: Этнографическая экспозиция в природе в Свиднике 379

Мараки, Петер: Музей деревни Юго-Восточной Моравии в Стражнице 384

Апатиова-Руснакова, Зора: О деятельности семинара марксистской методологии для молодых научных работников при Институте этнографии САН 386

Ратица, Душан: Семинар „Мораль в традиционной народной среде“ 387

ДИСКУССИЯ — ГЛОССЫ

К дискуссии о терминологических вопросах этнографического исследования семьи

Салнер, Петер: Развитие структуры кисуцкой семьи в 20-м веке 390

РЕЦЕНЗИИ И РЕФЕРАТЫ

INHALT

STUDIEN

Filová, Božena: Vorwort 165

Urbanová, Viera: Zum 80. Geburtstag des PhDr. Ján Mjartan, DrSc 167

Luther, Daniel: Zu den theoretischen Ausgangspunkten des Studiums der Tradition 177

Jakubíková, Kornélia: Die Hochzeitsbräuche als Ausdruck der Veränderungen in den sozialen und Familienbeziehungen 187

Feglová, Viera: Die Veränderungen der kollektiven Normen im gegenwärtigen Weihnachtsbrauch 196

Salner, Peter: Zu den theoretischen Problemen der ethnographischen Erforschung der Stadt	211
Ratica, Dušan: Ethnographisches Studium der Familienerziehung	219
Sigmundová, Marta: Ausgewählte Probleme der ethnographischen Erforschung der Familie	229
Krekovičová, Eva: Methodologische Fragen der Erforschung des Zustandes und der Entwicklungstendenzen im gegenwärtigen Liederrepertoires bei den volkstümlichen Schichten	245
Hlôšková, Hana: Zu den Fragen des Studiums des stilisierten volkstümlichen Erzählentums	255
Langer, Jiří: Die Funktionen der traditionellen vokalischen Äusserungen bei der Heuernte im Orava-Gebiet . .	269

MATERIALIEN — RUNDSCHAU

Čukan, Jaroslav: Die Lebensweise der Arbeiterkolonie in der Ortschaft Rybánpole in der Vergangenheit . . .	286
Pilátová, Viera: Zur ethnographischen Erforschung in der Arbeiterkolonie der Automobilwerke in Trnava .	301
Podoba, Juraj: Der Einfluss der erbrechtlichen Normen auf die volkstümliche Wohnstätte der mährisch-slowakischen Grenzscheide	309
Stoličná, Rastislava: Die Entwicklungstendenzen der volkstümlichen Nahrung in der Slowakei	327
Danglová, Oľga: Die Ästhetische Beziehung des Dorfbewohners zur Natur	335
Mann, Arne B.: Magische Arten des Herbeirufens des Ehepartners in der Periode der Massenauswanderung nach Übersee	349
Štibrányiová, Tatiana: Die Rolle der Moral bei der Auswahl des Ehepartners in der Ortschaft Veľké Zálužie	356
Profantová, Zuzana: Zur Geschichte der Kalenderliteratur für das Volk in der Slowakei im 19. Jahrhundert	360
Falfanová, Lubica: Märkte und Jahrmärkte in der Slowakei in der Vergangenheit und ihre Stelle in der Volkskultur	372
Sopoliga, Miroslav: Das Freilichtmuseum in Svidník	379
Mazáky, Peter: Das Freilichtmuseum des südöstlichen Mährens in Strážnica	384

A páthyová-Rusnáková, Zora: Über die Tätigkeit des Seminars der marxistischen Methodologie für junge wissenschaftliche Arbeiter im Ethnographischen Institut der Slowakischen Akademie der Wissenschaften	386
Ratica, Dušan: Das Seminar „Die Moral im traditionellen volkstümlichen Milieu“	387

DISKUSSION — GLOSSEN

Zur Diskussion über terminologische Fragen der ethnographischen Forschung der Familie	
Salner, Peter: Die Entwicklung der Struktur der Familie in der Region Kysuce im 20. Jahrhundert	390

BÜCHERBESPRECHUNGEN UND REFERATE

CONTENTS

ARTICLES

Filová, Božena: Foreword	165
Urbanová, Viera: 80 th Birthday of PhDr. Ján Mjartan, DrSc	167
Luther, Daniel: On the Theory Study of the Tradition	177
Jakubíková, Kornélia: Wedding Customs as an Expression of Changes in Family and Social Relations .	187
Feglová, Viera: Changes of Collective Criteria in Contemporaneous Christmas Ceremony	196
Salner, Peter: Theoretic Problems of the Ethnographic Research of the City	211
Ratica, Dušan: The Ethnographic Study of the Family Education . .	219
Sigmundová, Marta: The Ethnographic Research of the Family: Chosen Problems	229
Krekovičová, Eva: The Research of the Present Song Repertory Among the People: Methodological Questions	245
Hlôšková, Hana: Questions of the Folk Narrators' Study	255
Langer, Jiří: The Function of Traditional Voice Expressions While Collecting the Hay in the Region of Orava	269

VARIOUS MATERIAL

Čukan, Jaroslav: The Way of Life in the Workers' Colony in the Village Rybánpole in the Past	286
Pilátová, Viera: The Ethnographic Research in the Workers' Colony Be-	

longing to the Car Factory in the Town Trnava	301	Fairs in Slovakia and Their Place in the Folk Culture in the Past	372
Podoba, Juraj: The Influence of Hereditary-Juridical Norms on the Folk Dwelling in the Moravian-Slovak Borderland	309	Sopoliga, Miroslav: Open Air Museum in the Town Svidník	379
Stoličná, Rastislava: Developing Tendencies of the Food System Among the People in Slovakia	327	Maráky, Peter: Open Air Museum of South-Eastern Moravia in the Town Strážnice	384
Danglová, Olga: The Aesthetic Relation of the Village Inhabitants Toward the Nature	335	Apáthyová-Rusnáková, Zora: The Activity of the Marxist Methodologic Seminar for Young Scientific Workers in the Ethnographic Institute of the Slovak Academy of Sciences	386
Mann, Arne B.: Magic Ways of Calling Own Husband or Wife in the Period of Mass Emigrations into the Oversea Regions	349	Ratica, Dušan: The Seminar „Morals in the Traditional Folk Surroundings“	387
Štibrányiová, Tatiana: The Role of Morals When Choosing the Husband or Wife in the Village Veľké Zálužie	356	DISCUSSION	
Profantová, Zuzana: The History of the Almanac Literature for the People in Slovakia in the 19 th Century	360	Discussion About Terminological Questions of the Ethnographic Research of the Family	
Falfanová, Ľubica: Markets and		Salner, Peter: The Structure Development of the Family in the Region of Kysuce in the 20 th Century	390
		BOOKREVIEWS AND REPORTS	

nosti ústavu a dokladajú premyslený prístup tvorcov k riešeniu expozície v prírode ako najkomplexnejšej a spoločensky vysoko efektívnej formy múzejnej prezentácie spôsobu života a kultúry ľudu.

Významný podiel na úspešnej realizácii Múzea dediny juhovýchodnej Moravy majú agrikultúrne expozície a osadenie početných biologických prvkov (vinohrady, ovocné stromy atď.) a vybudovanie terénnych vln. Ak uvážime výstavbu expozície „na zelenej lúke“ bola to iste jedna z najzložitejších úloh, ktoré museli jej tvorcovia a budovatelia vyriešiť.

Záslužnú prácu Ústavu ľudového umění a všetkých budovateľov tejto novej národopisnej expozície v prírode ocenili na slávnostnom otvorení aj delegácie straníckych a štátnych orgánov Českej socialistickej republiky a Juhomoravského kraja a početní hostia z radov odborníkov i širokej verejnosti. Do druhého štvrtstoročia svojej činnosti vstupuje Ústav ľudového umění v Strážnici obohatený o svoju najrozsiahlejšiu expozíciu. Je to ďalšie potvrdenie skutočnosti, že tento ústav patrí k najvýznamnejším národopisným pracoviskám v našej vlasti.

Peter Maráky

O ČINNOSTI SEMINÁRA MARXISTICKEJ METODOLÓGIE PRE MLADÝCH VEDECKÝCH PRACOVNÍKOV PRI NÁRODOPISNOM ÚSTAVE SAV

Seminár marxistickej metodológie pre mladých vedeckých pracovníkov etnografie a folkloristiky vyvíja svoju činnosť pod patronátom vedenia Národopisného ústavu, za podpory Slovenskej národopisnej spoločnosti a ZO SZM pri NÚ SAV od roku 1976. V jeho predsedaní si pracovníci ústavu odovzdávajú štafetu. Dosiaľ to boli M. Leščák, O. Danglová, Z. Rusnáková. Seminár vznikol ako sebazvedelávací krúžok s náplňou rešeršných referátov, interdisciplinárnych i národopisných prednášok, referujúcich najmä o spôsoboch práce tými-ktorými výskumnými metódami. Táto niekoľkoročná činnosť krúžku napokon vyvrcholila r. 1980 podujatím, ktoré na základe rozhodnutia NÚ SAV prebiehalo pod titulom *Procesy tvorby*. Touto akciou si „krúžok mladých“ — ako seminár domácky a nie celkom adekvátne v ústave nazývame — rozšíril a stabilizoval členstvo aj medzi mladšími národopiscami ďalších bratislavských a príležitostne i mimobratislavských pracovísk.

Procesy tvorby — to bol rad ôsmich tematických a jednej zhrňujúcej diskusie. Ako hlavní nositelia podujatia vystúpili s nasledujúcimi témami autori: P. Salner, Etnografické aspekty výskumu súčasnej mestskej rodiny; E. Krekovičová, Funkcie a život piesne v súčasnom de-

dinskom prostredí (Východná); O. Danglová, Estetická a výtvarná kultúra súčasnej dediny (na príkladoch etnografického materiálu z Lábu); K. Jakubíková, Rodinné zvyky a ich premeny v podmienkach socializmu na slovensko-poľskom pohraničí (na príkladoch goralskej svadby v oblasti Oravy); V. Feglová, Funkčné a významové premeny kalendárnej obyčajovej tradície v súčasnosti; L. Neufeld, Racionálne poznávanie sveta a zánik reliktov ľudovej viery v súčasnosti; L. Chorváthová, Pohrebné zvyky Ukrajincov na východnom Slovensku; D. Luther, Funkcia tradičnej ľudovej kultúry v kultúre súčasnej dediny.

Pohnútkou vzniku akcie bolo podchytiť a rozvinúť do kolektívnych predpokladov autorské skúsenosti ôsmich mladých vedeckých pracovníkov — aspirantov NÚ SAV a Katedry EaF FFUK, ktorí práve dokončili alebo dokončovali práce na svojich kandidátskych dizertáciách. Podujatie malo okrem iného slúžiť aj tomu, aby sa z jednotlivcov, pracujúcich spravidla v odlišných oblastiach etnografie a folkloristiky, na základe výmeny tvorčích informácií, stala generačná skupina, uvedomujúca si vlastný vedecký potenciál, jeho silu, možnosti i prípadné obmedzenia.

S ohľadom na tento cieľ bola vypracova-

ná i jednotná schéma autorských vystúpení. Vyžadovala vecnosť, kritickosť, podnetnosť k diskusií:

— Čo som robil. Krátky opis témy.

— Čo som chcel urobiť. Cieľ a jeho východiskové podmienky.

— Závery, ku ktorým som dospel. Čo si na svojej robote najviac cením.

— Ako som pracoval. Akými peripetiami tvorby som prešiel: pri sústreďovaní faktov, pri hľadaní a výbere metodík (ich výhody a nevýhody) pri koncipovaní práce.

— Ukážka toho, ako som staval a riešil problém.

— čo som chcel urobiť, ale čo sa mi nepodarilo realizovať a prečo. (V čom som nemohol „preskočiť sám seba“ — prečo asi?)

— V priebehu práce som sa stretol s týmto... a považujem to za všeobecne zaujímavý podnet pre diskusiú.

Voľný výklad ca 30—45 minút.

Kolektív autorov nielenže túto schému prijal ako východisko jednotlivých vystúpení, ale sa jej v priebehu akcie pridržiaval aj skutkom. Domnievame sa, že táto sebadisciplína a vedomie toho, že „všetci sme rovnako v tom“ privodili tú — často tvrdú — ale priateľsky prajnú a spolutvorčiu výmenu názorov, ktorá neopustila *Procesy tvorby* od začiatku do konca.

Okrem skupiny bezprostredne zainteresovaných sa na posedeniach krúžku zúčastňovali začiatčníci a občas sem zavítali aj skúsení odborníci. Akcia *Procesy tvorby* mala i vedením ústavu delegovaných pozorovateľov — renomovaných ve-

deckých pracovníkov. Za etnografiu to bola Viera Urbancová, za folkloristiku Soňa Burlasová. Ich vstupy do rozpráv boli ďalším prínosom tejto kolektívnej akcie, rozptyľovali jednostrannosti diskusie a do záverečného posedenia prispeli vecnými zhrňujúcimi hodnoteniami prínosu celého podujatia.

V roku 1981 mala činnosť krúžku charakter príprav na ďalší rad akcií, ktoré sme zhrnuli pod spoločným názvom *Interdisciplinárne kontakty*. Tento cyklus vystúpení externých prednášateľov, odborníkov z histórie, dejín umenia, práva, sociológie, psychológie a biologickej antropológie bol zahájený v januári 1982.

Seminár marxistickej metodológie pre mladých vedeckých pracovníkov pri NÚ SAV si získal obľubu pomerne širokého a stabilného členstva preto, lebo v ňom vládne demokratické ovzdušie kolektívneho seba-vzdelávania a konfrontácie. V priebehu svojej činnosti sa stal miestom priateľskej výmeny informácií o hľadaní a aplikácii výskumných metód a ich študijných výsledkov; miestom predostierania nových problémov na kolektívne prediskutovanie podľa hesla: viac hláv — viac vie; miestom získavania aktualít interdisciplinárneho štúdia spoločného objektu sesterských vied. Vo svojom doterajšom výsledku si seminár vybudoval vlastnú popularitu z vedomia potrieb seba-výchovy ku kolegiálnej spolupráci a kolektívnej zodpovednosti za napĺňanie vedeckého programu našej vednej disciplíny.

Zora Apáthyová-Rusnáková

SEMINÁR MORÁLKA V TRADIČNOM ĽUDOVOM PROSTREDÍ (SENEC 23.—25. NOVEMBRA 1981)

Napriek tomu, že komplexný výskum ľudovej kultúry vždy tak či onak naráža na otázky spojené s mechanizmami konštitujúcimi jej špecifické kvality, zostala problematika morálky ako jedného z dôležitých faktorov existencie a vývinu lokálneho spoločenstva v etnografických prácach dosiaľ (a možno povedať nezaslúžene) neroz-

pracovaná. Už sama táto skutočnosť je dostatočným dôvodom k tomu, aby sme ideu usporiadať vedecké podujatia prezentujúce a konfrontujúce konkrétne empirické poznatky, ako aj teoretické poňatia uvedenej problematiky hodnotili vysoko pozitívne — a ako ukázal tiež priebeh seminára *Morálka v tradičnom ľudovom prostre-*

Slovenský národopis

Casopis Národopisného ústavu Slovenskej
akadémie vied

Ročník 30, 1982, číslo 2

Vychádza štyri razy do roka
Vydáva VEDA, vydavateľstvo Slovenskej
akadémie vied

Hlavná redaktorka
Čl. kor. SAV BOŽENA FILOVÁ

Výkonná redaktorka
PhDr. VIERA GAŠPARÍKOVÁ, CSc.

Tajomníčka redakcie
PhDr. Zora Vanovičová

Typografia: *Eva Kovačevičová*

Redakčná rada: PhDr. Ján Botík, CSc.,
PhDr. Soňa Burlasová, CSc., doc. PhDr.
Václav Frolec, CSc., doc. PhDr. Emília
Horváthová, CSc., PhDr. Soňa Kovačevičová,
CSc., PhDr. Igor Krištek, CSc., PhDr.
Milan Leščák, CSc., doc. PhDr. Ján Michálek,
CSc., PhDr. Ján Mjartan, DrSc., doc.
PhDr. Štefan Mruškovič, CSc., PhDr.
Viera Nosáľová, CSc., PhDr. Adam Pranda,
CSc., doc. PhDr. Antonín Robek, CSc.

Redakcia: 813 64 Bratislava, Klemensova 19
Vytlačili Tlačiarne Slovenského národného
povstania, n. p., Martin

Jednotlivé číslo Kčs 20,—; celoročné pred-
platné Kčs 80,—

Rozširuje, objednávky a predplatné prijíma
PNS — ÚED, Bratislava, ale aj každá
pošta a doručovateľ. Objednávky do za-
hraničia vybavuje PNS — Ústredná expe-
dícia a dovoz tlače, Gottwaldovo nám. 6,
884 19 Bratislava.

© VEDA, vydavateľstvo Slovenskej aka-
adémie vied, 1982

СЛОВАЦКАЯ ЭТНОГРАФИЯ

Журнал Института этнографии Словацкой Ака-
демии Наук

Год издания 30, 1982, № 2

Издается четыре раза в год

«ВЕДА», издательство Словацкой Академии
Наук

Редакторы Д-р Божена Филова и Д-р Вера
Гаšпарикова

Адрес редакции: 813 64 Братислава, Клемен-
сова 19

SLOWAKISCHE VOLKSKUNDE

Zeitschrift des Ethnographischen Institutes
der Slowakischen Akademie der Wissen-
schaften

Jahrgang 30, 1982. Nr. 2. Erscheint viermal
im Jahre

Herausgegeben vom VEDA, Verlag der
Slowakischen Akademie der Wissen-
schaften

Redakteure PhDr. Božena Filová und
PhDr. Viera Gašpariková

Redaktion: 813 64 Bratislava, Klemenso-
va 19

SLOVAK ETHNOGRAPHY

Journal of the Ethnographic Institute of
the Slovak Academy of Sciences

Volume 30, 1982, No 2

Published quarterly by VEDA, the Pub-
lishing House of the Slovak Academy of
Sciences.

Managing Editors PhDr. Božena Filová
and PhDr. Viera Gašpariková

Editor: 813 64 Bratislava, Klemensova 19
L'ETHNOGRAPHIE SLOVAQUE

Revue de l'Institut d'Ethnographie de
l'Académie slovaque des sciences

Anné 30, 1982, No. 2

Paraît quatre fois par an, Editions de VE-
DA, maison d'édition de l'Académie slova-
que des sciences

Rédacteurs: PhDr. Božena Filová et
PhDr. Viera Gašpariková

Rédaction: 813 64 Bratislava, Klemensova
19

Distributed in the socialist countries by
SLOVART Ltd., Leningradská 11, Brati-
slava, Czechoslovakia, Distributed in West
Germany and West Berlin by KUBON
UND SAGNER, D-8000 München 34, Post-
fach 68, Bundesrepublik Deutschland. For
all other countries, distribution rights are
held by JOHN BENJAMINS, B. V., Periodi-
cal Trade, Amsteldijk 44, 1007 HA Am-
sterdam HOLLAND

